Aspecte arhaice implicate de rom. *dolf* şi de corespondentele sale etimologice

Adrian PORUCIUC

Puțini dintre vorbitorii de azi ai limbii române ar şti să explice la ce se referă termenul *dolf*. Unii ar putea face o legătură cu *delfin*, termen care nu este moştenit din latină, ci preluat, pe cale cultă, din neogreacă (*δελφίν*), latină (*delphinus*) şi / sau italiană (*delfino*)[1]. Un fapt demn de consemnat este că dolful apare în colinde înregistrate în ținuturi româneşti ai căror locuitori nu au putut vedea vreodată delfini. Iar țăranii români analfabeți, care au perpetuat colindele dolfului (vezi mai jos), cu siguranță nu au produs forma *dolf* prin vreo modificare a neologismului *delfin* (ceea ce ar implica o „renunțare" la sufixul latino-grecesc *-in* şi o schimbare a vocalei în conformitate cu o gradație vocalică de tip *Ablaut*, ambele modificări fiind greu de acceptat pentru cazul în discuție). Forma arhaică a lui *dolf* (fără sufix şi fără corespondențe în limbile vecine actuale) îl recomandă a fi un substratism, ceea ce ar fi în conformitate şi cu arhaismul textelor în care apare şi al fondului mitic de care se leagă. Acel fond, care include şi un cult preistoric al bolovanilor de râu sculptați (cult transferat apoi la stâlpi sacri, dintre cei desemnați ca *bolovan* în unele limbi slave) este discutat pe larg în Poruciuc (2005). Aici mă voi concentra asupra aspectelor lingvistice implicate de termenii care au legături mai mult sau mai puțin directe cu rom. *dolf*.

Termenul românesc *dolf* (cu variante regionale precum *dulf* şi *dorf*) nu s-a mai folosit recent, după câte ştiu, decât într-un anume ciclu de colinde. Este greu de spus de ce acele cântece rituale (care nu conțin elemente creştine, cu excepția unora introduse în refrene şi în formulele de deschidere sau de încheiere) au rămas legate de Crăciun şi de Anul Nou. Foarte probabil ele au fost moştenite de la strămoşi precreştini, care aveau şi ei celebrări legate de solstițiul de iarnă. Nu vom şti probabil niciodată în ce idiomuri preistorice s-a folosit mai întâi un termen de tip *dolf* şi s-au închegat cântece ale dolfului. Putem însă fi siguri că acele cântece sunt mult mai vechi decât plămădirea limbii române în Europa sud-estică şi că ele au fost traduse succesiv până au avut norocul să fie culese, în variante româneşti. Iată o asemenea variantă, culeasă de Tocilescu şi inclusă în Ilin 1985 : 70-71: „Ici în cestor corțuri, /– *Drag Domnul de-al nostru* –[2] / Şî-n cestor domneşti, / Sus la cap di masî / Sînt scauni dresî. / Da pi scaun cini-i?

[1] Am dat o ordine inversă a surselor față de cea dată în MDA (s.v. *delfin*[1]), deoarece, dacă Dosoftei folosea deja *delfin* (aşa cum indică acelaşi dicționar), acea formă trebuie să fi reprezentat o preluare din neogreacă, iar mai târziu poziția termenului în acea formă a fost întărită pe terenul limbii române literare de formele corespondente (conținând şi ele sufixul *-in*) din latină şi italiană. În macedoromână se pare că nu a fost înregistrat vreun corespondent al drom. *dolf*, dacă luăm în considerație absența unui asemenea termen în dicționarul Papahagi (1974). De găsit în dicționarul respectiv este doar un neaşteptat mrom. *δelfin*, cu sensul de „somon" (?), prezentat de Papahagi ca împrumut din greacă.

[2] Acel vers este refrenul repetat pe tot parcursul colindului.

BDD-V2588 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:32 UTC)

/ Tot Ghiorghi[3] voinicu. / Pi la spata lui, / Doi, trii fraţi di-ai lui ... / – Staţi, fraţi, şi ospătaţi. / Mii nu-mi cătaţi, / Cî mî duc la livezi, / La livezi cu verzi. / Dolfu s-o-năbit, / Merile-o mîncat. / Ghiorghi voinicu / Acasî o alergat, / Arcu ş-o luat, / Arcu şi săgeata; / În dolf o-ndreptat, / Dolfu s-o supus. /– Stăi, voinici, nu da, / Di arichi ti-oi lua,[4] / Sus ti-oi rîdica, / Sus la munţi cărunţi, / La dragii părinţi, / Unde iarba creşti, / În trii sî-mpleteşti, / Chip găităneşti, / Nime nu cosăşti".

Dacă, aşa cum indică MDA, s.v. *dolf*, termenul în discuţie a fost consemnat în scris mai întâi de Cantemir, atunci cu siguranţă savantul voievod îl cunoştea ca termen popular în uz şi l-a preferat lui *delphin* (*δελφίν*) din neogreacă. Dar mai recent, după cum reiese din culegeri de folclor ale secolului al XX-lea, *dolf* a devenit tot mai obscur, fiind înlocuit (prin mecanisme ale etimologiei populare) de termeni mai familiari vorbitorilor de română. De exemplu, ca titlu al unui ciclu de colinde, în culegerea Caraman 1980 găsim „Dulful, monstru marin". Dar în cele două variante date sub titlul respectiv găsim mai degrabă distorsionări recente ale termenului *dolf*. Colindele culese de Caraman (în judeţul Ialomiţa, în 1925, respectiv 1918) îl prezintă pe miticul hoţ de mere ca locuitor al Mării Negre, după cum reiese din prima parte a primei variante (Caraman 1980 : 13): „Prunduleţ de Marea Neagră / – *Mărului, merişor de aur* – / Crescutu-mi-au ş-au născut, / Crescutu-mi-au merişorul, / Face mere în toate vere, / Geaba face, nu le coace, / Căci când fu la coptul lor, / *Duh de mare* saltă-n floare, / Nu mănâncă câte-mi strică, / Rău frunza dărăpănează./Strigă-şi măru-n gura mare : / – Cine-n lume s-or d-afla, / S-or afla, s-o adevăra, / Să-mi săgete *Duh de mare*. / Nimenea nu s-or d-aflară / Decât [cutare], frate-al nostru..."

A doua variantă din aceeaşi culegere (Caraman 1980: 14) începe cu imperfecta formulă „Pruntule Mare Neagră". Apoi monstrul nu mai este denumit „duh de mare", ci „*domn* de mare", acea invenţie popular-etimologică dovedind şi ea că *dolf* era deja pierdut pentru colindătorii din Ialomiţa în primele decenii ale secolului XX.

Se poate afirma că acele „colinde de flăcău" (cântate la case unde locuiesc tineri bărbaţi neînsuraţi) fac parte din nucleul cel mai arhaic al folclorului ritual românesc, adică sunt comparabile, în arhaism, cu colindele leului şi cu cele ale fecioarei care trece marea învolburată călare pe bour (vezi Poruciuc 1995: 42-43). Potrivit unui specialist în folclorul românesc „de iarnă", dolful apare în texte care reprezintă „petrificări" ale unor ritualuri arhaice care au ajuns de neînţeles (Ilin 1985: 25)[5]. Sorgintea preistorică a fabulosului dolf al Mării Negre este de fapt indicată şi de legăturile lui *dolf* cu alţi termeni arhaici, din română şi din alte limbi.

În greaca veche se poate observa o reţea de complicate relaţii etimologice, care implică următorii termeni (atenţie specială meritând cei care au /o/, ca şi rom. *dolf*): (a) un termen care denumeşte delfinul, *delphis* (*δελφίς*), mai târziu înlocuit de *delphin*

[3] La o primă vedere, ar fi tentant să presupunem că acest nume (ca şi *Domnul* din refren) ar reprezenta un adaos creştin (adică o contaminare cu motivul *Sf. Gheorge şi balaurul*). Dar, de fapt (după cum indică şi „cutare" din varianta Caraman de mai jos), numele voinicului din aceste colinde se schimbă în funcţie de numele flăcăilor reali cărora li se cântă la fereastră.

[4] Am bănuiala că, în acest caz, colindătorii de la care a fost înregistrată această variantă făceau o confuzie între două prepoziţii: „*de* aripi te-oi lua" trebuie să fi fost, la origini, „*pe* aripi te-oi lua". Aripile sunt un cunoscut atribut arhaic al fiinţelor divine (antropomorfe sau zoomorfe).

[5] Oricum, motivul merelor magice care atrag un hoţ mitic de pe alt tărâm are legătură cu cel din cunoscutul basm românesc *Prâslea cel voinic şi merele de aur*, publicat de Ispirescu (1882).

BDD-V2588 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:32 UTC)

(*δελφίν*); (b) un termen *delphus,* sau *dolphos* (*δελφύς, δολφός*), cu sensul 'pântec, uter'; (c) divinitatea cunoscută ca *Apollo Delphinios*[6] (Δελφίνιος – de care se leagă sărbătoarea Δελφίνια, menţionată în dicţionarul Chantraine, s.v. δελφίς); (d) numele locului sacru *Delphoi*, sau *Dolphoi* (*Δελφοί, Δολφοί*). Înrudirea dintre termenii de mai sus devine explicabilă în lumina celor constatate de Marija Gimbutas cu privire la un anume tip de sanctuare neolitice din Europa sud-estică. Printre altele, Gimbutas (1980: 42) a interpretat modelul de sanctuar de la Porodin, (Macedonia, cca. 6000 î.Hr.) ca pe o reprezentare miniaturală a unui edificiu sacru ce reproduce trupul unei Mari Mame divine. Descoperiri de acel tip[7] explică şi de ce în „misterele" de mai târziu (implicând morţi şi renaşteri rituale) cei supuşi iniţierii coborau în încăperi subterane, la care se ajungea prin bezna unor hrube labirintice menite să creeze impresia de întoarcere în măruntaiele pământului-mamă. Asemenea iniţieri au avut desigur loc şi în sanctuarul iniţial de la Delfi, care, înainte de a fi dedicat lui Apollo, a aparţinut zeiţei gliei, Ge (vezi Pausanians X, 5, 5, ediţia Wycherley).

Pe baza datelor menţionate până la acest punct, se poate afirma că, deşi cele mai rafinate reprezentări ale delfinului „propriu-zis" sunt cele din aria egeeană din epoca bronzului minoic (vezi ilustraţiile din O'Neill 1979: 74, 79-81), templul „uterin" de la Delphi, dar şi dolful mâncător de mere al românilor ne îndreaptă spre epoci mult mai vechi decât proto-istoria minoică. Relaţia dintre *delphus* 'uter' şi *delphis* 'delfin' (implicând o asemănare în forma fizică, după cum a sugerat Gimbutas şi, înaintea ei, Kretschmer – vezi Chantraine, s.v. *delphis*), este de trimis nu doar la vechiul toponim *Delphoi / Dolphoi*, dar şi la termenul v. grec. *adelphos* (*αδελφός*) 'frate', cu varianta *aderphos* (*αδερφός*)[8]. Aşa cum a demonstrat Chantraine (s.v. *αδελφός*), sunt reflectate aici tradiţii „matriarhale" (sau, mai curând, matrilineale), deoarece evidenta legătura dintre *delphus* 'uter' şi *adelphos* 'frate' arată că sensul originar al celui din urmă a fost de 'rudă pe linie uterină', sau, mai direct, '(născut) din acelaşi pântec'.

Se înţelege că, în analizele etimologice, cuvintele nu trebuie abordate în izolare, ci în cadrul unor reţele de cuvinte direct sau indirect înrudite. Deja simpla alăturare a termenilor greceşti din seria *delphus-delphis-adelphos-Delphoi-Delphinios* sugerează unele concluzii cu privire la origini pre-greceşti (şi chiar pre-indoeuropene) ale termenilor respectivi. Câmpul semantic implicat de acea serie lexicală se lărgeşte semnificativ dacă mai adăugăm un substantiv grecesc mai puţin cunoscut, anume *delphax* (*δέλφαξ*) 'porc tânăr (capabil de reproducere)', inclus în dicţionarul Chantraine. În primul rând, este de observat că termenul respectiv apare ca un derivat cu sufixul arhaic *-ak* (*delphax = delph-ak-s*), de găsit atât în termeni vechi greceşti, cât şi în termeni româneşti de substrat (vezi Poghirc 1969: 332)[9]. În al doilea rând, referirea la

[6] Apollo Delphinios merită o atenţie deosebită în acest context, deoarece (încă din secolul VI î.Hr.) acea divinitate a ocupat o poziţie centrală în practicile religioase ale locuitorilor coloniilor greceşti de pe coastele Mării Negre, după cum remarcă Talmaţchi 2003: 32. Autorul respectiv sugerează că un asemenea aspect religios poate să fi avut o legătură şi cu micii delfini de bronz descoperiţi de arheologi la Olbia şi în alte zone pontice. Acei delfini reprezentau probabil o „pre-monedă" folosită în comerţul pontic arhaic.

[7] Vezi discuţia reluată de Gimbutas în Gimbutas 1991: 177-181, 256-258.

[8] Există o remarcabilă coincidenţă în privinţa alternanţei [l]/[r], care apare atât în grec. *Adelphos / aderphos*, cât şi în rom. *Dolf / dorf*.

[9] Unele cuvinte româneşti care au sufixul (accentuat) *-ac* pot fi explicate ca preluări din slavă sau turcă. Dar un sufix cu aceeaşi formă apare şi în cuvinte româneşti precum *cozonac*, *gândac*, *posac*, de uz general, dar de origine obscură.

BDD-V2588 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:32 UTC)

porcine a grec. *delphax* aminteşte de faptul că delfinii, datorită formelor pline care îi caracterizează, au fost interpretaţi ca „porci de mare” de către germanici, aşa cum indică un compus precum v. engl. *mere-swin* (*mere* ‘mare’ + *swin* ‘porc’)[10]. Asemenea dovezi sprijină şi ideea unei legături etimologice între *dolf*, ca arhaică denumire românească a unui delfin mitic, şi adjectivul românesc *dolofan*, asupra căruia voi insista mai jos. Prin *dolofan* şi prin alţi câţiva termeni (la fel de obscuri, ca origini), rom. *dolf* nu mai apare ca un element lexical singular în teren românesc. Cele mai multe dicţionare româneşti din ultimele decenii nu l-au inclus pe *dolf* (care nu apare nici în DEX, nici în DLRLV, nici în DAR). De aceea, este remarcabil că, în foarte recentul MDA (bazat pe dicţionare mai timpurii), a fost inclus nu doar *dolf*, ci şi varianta *dulf* şi deformările *duh* şi *dop* (cu adaosul „de mare”). Chiar dacă nu sunt de acord cu etimologia „vsl *dolъfinъ*” dată în MDA pentru *dolf* (vezi obiecţii mai jos), apreciez ca foarte credibilă trimiterea „cf. *dolofan*” din dicţionarul respectiv, s.v. *dolf*. Mai mult, tot în MDA apare separat un *dolfan* (ca variantă a lui *dolofan*). Iar sub *dolofan* aflăm că acel termen a fost atestat în secolul al XV-lea (ca antroponim), că are variante regionale şi / sau învechite (precum *dolfan, dulfan, tolfan*) şi că are etimologie necunoscută. Cu privire la sensurile adjectivului *dolofan* date în MDA, sunt de remarcat : ‘durduliu (despre copii, pui de animale, părţi ale corpului’; (substantivizat) ‘copil durduliu, pui de animal durduliu’; (despre obiecte) ‘care are dimensiuni peste cele normale’; (despre copii şi animale) ‘care a trecut de prima vârstă a copilăriei’ (vezi grec. *delphax* mai sus); (învechit, în Transilvania, cu forma *dolfan*) ‘om bogat, fruntaş în satul lui’. Separat mai sunt date, în acelaşi dicţionar, cuvintele *dolofancă* (Muntenia, despre femei) ‘puternică şi cu forme pline’, *dolofăni* ‘a (se) face *dolofan*’, *dolofete* (Oltenia) ‘copil gras’, *doloftan* ‘căţelandru’. Aşa cum sunt sigur că *dolf* nu putea proveni din slavă, nu am nici o îndoială că *dolofan* şi întreaga sa familie de pe teren românesc sunt înrudite cu *dolf*, care şi el se leagă de arhaice credinţe privitoare la sacralitatea formelor pline. (A se vedea reprezentările de zeiţe – sau preotese – „grase şi frumoase”, specifice mai ales epocii neolitice.)

Antroponimul *Dolofan* (cel la care se referă MDA, ca primă atestare a adjectivului *dolofan*), a fost consemnat la 1481 şi era numele unui spătar muntean, după cum ne informează dicţionarul Constantinescu 1963: 263. Dicţionarul respectiv îl conţine şi pe *Dulfu* (Constantinescu 1963: 43), considerat acolo a proveni din „subst. *dulfu*” (atestat „în traducerea lui Herodot”), iar pentru acela Constantinescu indică tot sursa „sl. *dolъfinъ*”, menţionând şi posibilitatea unei prescurtări a numelui *Rodulful*, ca preluare românească a germ *Rudolf*[11]. Ar fi, totuşi, straniu ca un *dolf (dulf)* din colindele româneşti să provină dintr-o prescurtare a unui nume german. De asemenea, nu văd cum un termen cult, folosit de Cantemir şi de cel mai timpuriu traducător român al lui Herodot, să producă o formă prescurtată care să intre în acele colinde. În ce priveşte posibilitatea provenienţei lui *dolf* dintr-un termen vechi slav (bisericesc), sunt de făcut două observaţii. În primul rând, în slava bisericească, *dolъfinъ* este evident un împrumut

[10] Potrivit dicţionarului Pfeifer, compusul germanic în discuţie (cf. *Meerschwein* ‘delfin’ în germană) ar fi o calchiere după lat. *porcus marinus*. Oricare i-ar fi originea, termenul germanic a fost preluat în franceză, ca *marsouin*, iar de acolo româna l-a preluat ca *marsuin* (cu referire la mamifere marine din genul *Phocaena*).

[11] Acea propunere a lui Constantinescu a fost preluată ca atare de către Iordan l983: „Dulf(u) < *Rodulfu* (< *Rudolf*)”.

BDD-V2588 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:32 UTC)

(probabil din greaca bizantină), care, ca şi lat. *delphinus*, conţine sufixul *-in* (spre deosebire de rom. *dolf*, care apare în postură de simplex). În al doilea rând, chiar [f] din v.slav. *dolъfinъ*[12] îl arată pe acesta a fi un termen ne-slav, ştiut fiind că proto-slava nu conţinea fricativa /f/, pe care a căpătat-o doar prin împrumuturi[13]. Spre deosebire de slavă, româna a avut [f] atât din latină (cf. rom. *face, afuma, sufla*), cât şi din substrat (cf. rom. *fluier, ceafă*, de comparat cu alb. *floere, qafë*).

Ca să revenim la antroponimul *Dulfu*, voi observa că nici Constantinescu (1963), nici Iordan (1983) nu menţionează existenţa şi a unui feminin *Dulfa*. Acela era, printre altele, numele căţelei năzdrăvane (vorbitoare) din variante ale baladei *Cioban Costa*. (Pe Dulfa, „căţeaua cea bătrână", o întreabă mai întâi Costa cum se face că i-a fost furată mioara cu lână de argint şi nestemate în vârful coarnelor – cf. Giuglea 1988: 204). De fapt, numele *Dulfa* se bazează pe un substantiv comun, care apare în MDA ca *dolfa* 'căţea ciobănească (de pază)', dat cu etimologie necunoscută şi fără vreo trimitere la *dolf*. La rândul său, *dolfă* (atestat în Oltenia, Muntenia şi Moldova) trebuie să fie înrudit cu alt termen dat separat în MDA, anume *dolcă* 'căţea ciobănească de pază sau de vânătoare' (Moldova, Banat, Oltenia), acesta apărând şi el cu etimologie necunoscută. Dulfa lui Costa era rudă apropiată a căţelei „cu dinţii de fier şi măselele de oţel" din poveştile româneşti cu Sânta Vinerea (o mumă a fiarelor, sau *potnia theron*). Asemenea căţele fabuloase ne îndreaptă şi ele spre tradiţii „vechi europene" ca cele reconstruite de Marija Gimbutas, pe baza unui bogat material arheologic. Printre altele, Gimbutas menţionează (1989: 197) că schelete întregi de câini au fost găsite în vetrele rectangulare din sanctuarele de la Lepenski Vir (şantier arheologic de pe malul sârbesc al Dunării, în zona Porţilor de Fier). Iar Lepenski Vir este exact locul în care au fost descoperite şi cele mai vechi semne ale unui cult preistoric (mileniul VI î.Hr.) reprezentat de bolovani de râu sculptaţi în formă de „zeiţă-peşte". Nu voi insista aici asupra acestor aspecte mitico-religioase (discutate pe larg în Poruciuc 2005), ci voi reveni la cuvinte româneşti pe care le socotesc a fi substratisme legate, la origini, şi de acele forme de religie primordială, în care animalele fabuloase ocupau un loc aparte.

Dacă o legătura între *dolf* şi *dolofan* a fost măcar sugerată în MDA, nu am găsit nicăieri propusă vreo legătură între *dolf* (sau / şi *dolofan*) şi termenul regional *bolf* 'bolovan', inclus în DAR şi în MDA (unde *bolf* este dat cu etimologie necunoscută). Rom. *bolf* are evidente asemănări, în formă şi sens, cu rom. *bolovan* şi rom. (reg.) *bulvan* 'buştean' (DAR), acestea din urmă explicându-se cel mai bine ca preluări din slavă[14]. Despre un statut de slavism nu poate fi însă vorba şi în cazul lui *bolf* (acesta, ca şi *dolf*, conţinând un [f] inexistent în proto-slavă). În schimb, pe *bolf* îl putem trimite la alte cuvinte româneşti de origine obscură (legate şi ele de câmpul semantic al formelor pline), precum cele din următoarea familie, de găsit în MDA: în primul rând, *bolfă* 'umflătură, gâlci, difterie, scrofule, nod', cu variantele *boalfă* şi *bolcă* (dar şi *molfă* – cf. DAR); în al doilea rând, derivate din *bolfă*, precum *bolfei* 'morman', *bolfi* 'a (se) umfla', *bolfos* 'umflat, noduros' (auzit însă de mine, în Moldova, şi cu sensurile 'fălcos, cu obraji bucălaţi'). Pe lângă acestea mai apar în MDA şi alte cuvinte cu etimologie

[12] Într-o perioadă evident mai recentă, rusa a ajuns să aibă *del'fin* prin împrumutarea germ. *Delphin* (după cum indică dicţionarul Vasmer, s.v. *del'fin*).

[13] Vezi Carlton 1990: 59-60.

[14] Vezi cuprinzătoarea familie lexicală slavă dată de Vasmer 1988 s.v. *bolvan*. Sensurile termenilor slavi din acea familie merg de la 'trunchi de copac' la 'idol' şi 'bolovan'.

BDD-V2588 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:32 UTC)

necunoscută, precum *bolfan* (Transilvania) 'bogat' (vezi mai sus *dolfan* 'om bogat', tot din Transilvania) şi remarcabilul nume de peşte *bolfac* (Transilvania) 'boiştean'. Acesta din urmă reprezentă o extindere a temei *bolf-* prin sufixul *-ac*, un evident corespondent al sufixului pe care l-am discutat în cazul grec. *delphax* (= *delph-ak-s*). De fapt, *-ak* apare şi într-un nume tracic de peşte, *paprax* (= *papr-ak-s*) 'soi de peşte din lacul Prasias' (inclus în Dečev 1957).

Ca sens, tema *bolf-* se apropie evident de *dolf* şi familia aceluia, dar cu greu am putea explica o alternanţă /d/b/ pe linia oricărui sistem fonetic considerat a fi tipic indoeuropean. Se întâmplă însă ca acea alternanţă să fie de găsit chiar în denumiri ale delfinului, deoarece în greacă, pe lângă *delphis* şi *delphin* s-a folosit şi *belphin* (*βέλφιν*), în vechiul dialect eolic, după cum consemnează dicţionarul Chantraine, s.v. *δελφίς*. Conform aceluiaşi dicţionar Chantraine alternanţa /d/b/ din cazul respectiv implică existenţa unui sunet arhaic de tip /d^{w}/, care s-a dezvoltat apoi divergent, fie spre un /d/ alveolar, fie spre un /b/ labial. Ca o comparaţie, o evoluţie de acelaşi tip este vizibilă în cazul lat. *bellum* 'război', care a fost atestat şi cu forma arhaică *duellum* (formă bisilabică, după cum indică dicţionarul Ernout/Meillet, s.v. *bellum*). Cu asemenea exemple, devine credibilă şi ideea că *dolf* şi *dolofan* se pot înrudi cu *bolf, bolfă* şi *bolfos,* toate putând fi interpretabile ca reflectări ale unei „fonetici de substrat"[15], din care nu au rămas decât frânturi disparate în română. O asemenea idee este susţinută şi de existenţa unei perechi precum cea reprezentată de *bolfă* şi varianta ei *molfă*, alternanţa /b/m/ fiind bine atestată în mediu tracodacic (unde teonimul *Bendis* apărea şi ca *Mendis*, iar hidronimul *Musaios* a dat până la urmă rom. *Buzău*). Ca să nu mai vorbim şi de alternanţa velară / labială din *dolcă / dolfă* şi *bolfă / bolcă*, perechi ce amintesc de faptul că un alt cuvânt de substrat, grec. *basileus*, se scria în miceniană (linear B) într-o formă pe care specialiştii recenţi o transcriu *qasireu*, formă a cărei consoană iniţială era probabil o labiovelară de tip /g^{w}/ (cf. Poruciuc 1998: 36, nota 4).

Vechimea unor termeni ca cei din familiile (ancestral înrudite) *dolf* şi *bolf* este dovedită de mulţimea membrilor şi derivărilor, dar şi de importante transferuri în antroponimia românească. Dintre numele de familie consemnate de Constantinescu 1963 şi / sau Iordan (1983), se remarcă deja menţionatele *Dolofan* şi *Dulfu*, precum şi *Bolfa, Bolfeci, Bulf, Bulfan, Bulfeci*. Aceste nume sprijină şi ele ideea că familiile lexicale *dolf* şi *bolf* (cu alternanţe şi derivări arhaice) au existat, ca prelungiri de substrat, în cele mai timpurii forme de română. Iar afinităţile de formă şi sens pe care termenii din acele familii le au atât cu termeni din alte limbi (ca greaca şi limbile slave), cât şi cu anumite forme de religie arhaică sugerează proveniențe dintr-un substrat preistoric de mare importanţă în Europa sud-estică.

[15] Formulă folosită de Henning Andersen cu privire la unele aspecte fonetice din slavă – vezi Poruciuc 1998: 44, nota 14.

BDD-V2588 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:32 UTC)

Bibliografie

Bulgăr, G., Constantinescu-Dobridor, G., *Dicţionar de arhaisme şi regionalisme* (DAR), Bucureşti, Saeculum, 2001.

Carlton, T. R., *Introduction to the Phonological History of the Slavic Languages,* Columbus, Slavica, 1990.

Chantraine, P., *Dictionnaire étymologique de la langue grecque*, Paris, Klincksieck, 1990 (1968).

Constantinescu, N. A., *Dicţionar onomastic românesc*, Bucureşti, Editura Academiei, 1963.

Costinescu, M., Georgescu, M., Zgraon, F., *Dicţionarul limbii române literare vechi* (DLRLV), Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1987.

Dečev (Detschew), D., *Die thrakischen Sprachreste*, Wien, Rohrer, 1957.

Ernout, A., Meillet, A., *Dictionnaire étymologique de la langue latine*, Paris, Klincksieck, 1985 (1959).

Gimbutas, Marija, *The Temples of Old Europe*, in "Archaeology", November / December 1980, p. 41-50.

Gimbutas, Marija, *The Language of the Goddess*, San Francisco, Harper & Row, 1989.

Gimbutas, Marija, *The Civilization of the Goddess – The World of Old Europe*, San Francisco, Harper, 1991.

Giuglea, G., *Fapte de limbă*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1988.

Ilin, S. (ed.), *Poezia obiceiurilor de iarnă*, Bucureşti, Minerva, 1985.

Iordan, I., *Dicţionar al numelor de familie româneşti* (DNFR), Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983.

Ispirescu, P., *Legendele sau basmele românilor,* Timişoara, Facla, 1984 (1882).

Marler, Joan (ed.), *From the Realm of the Ancestors* – An Anthology in Honor of Marija Gimbutas, Manchester, CT, Knowledge, Ideas & Trends, 1997.

O'Neill, J.P. et al. (eds), Gree*k Art of the Aegean Islands*, New York, The Metropolitan Museum of Art, 1979.

Pfeifer, W. et al. (eds), *Etymologisches Wörterbuch des Deutschen*, Berlin, Akademie, 1989.

Poghirc. C., *Influenţa autohtonă* în *Istoria limbii române*, II, ed. I. Coteanu et al., Bucureşti, Editura Academiei, 1969.

Poruciuc, A., *Archaeolinguistica – Trei studii interdisciplinare*, Bucureşti, Institutul Român de Tracologie, Bibliotheca Thracologica, IX, 1995.

Poruciuc, A., *The Romanian* **dolf** *and the Greek* **delphis-delphys-Delphoi** *problem*, în Marler 1997: 130-134.

Poruciuc, A., *Confluenţe şi etimologii*, Iaşi, Polirom,1998.

Poruciuc, A., *The Romanian* **dolf** *'sea monster' in connection with a Greek lexical family and with early signs of Eurasian religion*, in "Journal of Archaeomythology", vol. 1, nr. 1, 2005, p. 12-24.

Talmaţchi, G., *Olbian dolphins discovered in Dobroudja*, in "Strabon – Bulletin d'information historique", Tome I, Nr. 1, 2003, p. 28-32.

Vasmer, M., *Etimologičeskij slovar' russkogo jazyka*, ed. O.N. Trubačev, Moskva, Progress, 1988.

Wycherley, R. E. (ed.), *Pausanias - Description of Greece*, Harvard U.P., 1980 (1935).

*** *Dicţionarul explicativ al limbii române* (DEX), Bucureşti, Univers Enciclopedic, 1996.

*** *Micul dicţionar academic* (MDA), vol. II (D-H), Bucureşti, Univers Enciclopedic, 2002.

BDD-V2588 © 2006 Editura Alfa

Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:32 UTC)

Archaic Aspects Implied by the Romanian *dolf* and by Its Etymological Correspondents

This article is an extension of the linguistic part of an article in English (Poruciuc 2005) in which this author deals with prehistoric Eurasian religion reflected in a peculiar family of Southeast European words. Several of those words are more or less evidently related to the Romanian word *dolf* (apparently designating a sea-monster), which occurs almost exclusively in certain ritual songs (*colinde*). Not only the mythical context of those songs, but also the linguistic aspects shown or implied by *dolf* are quite archaic, as demonstrated here.

BDD-V2588 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:32 UTC)